

**ВІДКРИТИЙ МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ
«УКРАЇНА»**

**НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ОБ'ЄДНАННЯ З ПРАВА, МІЖНАРОДНИХ
ВІДНОСИН, ПОЛІТОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ
ДИСЦИПЛІН**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з освітньої діяльності

Оксана КОЛЯДА

Оксана Коляда 2023 року

РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

ФІЛОСОФІЯ

освітнього рівня бакалавр (перший рівень вищої освіти)

для всіх спеціальностей

Обсяг кредитів – 3

Форма підсумкового контролю – екзамен

Київ - 2023

Робоча навчальна програма дисципліни «Філософія» для здобувачів освіти всіх спеціальностей першого (бакалаврського) рівня. К. : Університет «Україна», 2023. – 26 с.

Розробники програми:

Басенко Руслан Олександрович, кандидат педагогічних наук, доцент, заступник директора з науково-педагогічної роботи, міжнародної та грантової діяльності, завідувач кафедри правознавства та фінансів Полтавського інституту економіки і права;

Лісовський Петро Миколайович, доктор філософських наук, доцент, професор кафедри міжнародних відносин і політичного консалтингу Інституту права та суспільних відносин;

Колиб'юк Світлана Петрівна, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри права та гуманітарних дисциплін Івано-Франківської філії;

Олійник Олеся Михайлівна, старший викладач кафедри бізнесу і права Вінницького соціально-економічного інституту;

Письмак Ольга Степанівна, викладач кафедри інформаційних та комп'ютерних технологій Дубенської філії;

Кадлубович Тетяна Іванівна, кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин і політичного консалтингу Інституту права та суспільних відносин.

Робоча програма затверджена на засіданні Науково-методичного об'єднання з права, міжнародних відносин, політології та соціально-гуманітарних дисциплін

Протокол від « ____ » _____ 2023 року № ____

Голова Науково-методичного об'єднання _____ Тетяна ФЕДОРЕНКО

ПРОЛОНГАЦІЯ РОБОЧОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ

Навчальний рік	2023/2024	2024/2025	2025/2026	2026/2027
Дата засідання кафедри/ циклової комісії/ НМО				
№ протоколу				
Підпис завідувача кафедри/ голови циклової комісії/ голови НМО				

Матеріали до курсу розміщено на сайті Інтернет-підтримки освітнього процесу <https://vo.uu.edu.ua/> за адресою: _____.

Робочу програму перевірено
_____ 2023 р.

ЗМІСТ

1	ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	5
2	МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	6
3	ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	7
4	СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	13
5	ТЕМИ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ.....	14
6	ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ.....	15
7	САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ.....	15
8	ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ	16
9	МЕТОДИ НАВЧАННЯ.....	19
10	РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	24

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній/освітньо-професійний ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань	обов'язкова	
Модулів – 1	Спеціальність (професійне спрямування):	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 2		3-й	3-й
Загальна кількість годин – 90		Семестр	
		5-й	5-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи здобувача освіти – 4	Мова викладання, навчання та оцінювання: українська (назва)	22 год.	6 год.
		Практичні, семінарські	
	8 год.	2 год.	
	Самостійна робота		
	60 год.	82 год.	
	Вид контролю: поточний контроль: <i>опитування на практичних заняттях</i>		
	модульний контроль: - контрольне завдання за результатами вивчення навчального матеріалу, об'єднаного в модуль (тестування)		
	підсумковий контроль: - <i>екзамен</i>		
	Освітній/освітньо-професійний ступінь: <i>бакалавр</i>		

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Основною **метою** вивчення курсу «ФІЛОСОФІЯ» є вивчення історії виникнення, становлення та розвитку філософських систем, формування філософського патріотичного світогляду, надання можливостей ознайомитись із класичними та посткласичними проблемами філософського осягнення дійсності та основним категоріальним апаратом сучасної філософської парадигми, допомогти особистості у виробленні світоглядної орієнтації, усвідомлення свого місця та ролі в суспільстві, сенсу соціальної та особистої активності.

Основними **завданнями** курсу «ФІЛОСОФІЯ» є:

- оволодіння здобувачами освіти базовим понятійним апаратом філософії;
- розвиток практичних навичок рефлексії;
- формування культури мислення, вміння аналізувати інформацію, вибрати в ній головне, суттєве, визначальне;
- розвиток вміння логічного мислення та коректного ведення дискусії;
- формування філософської патріотичної світоглядної орієнтації, усвідомлення свого місця та ролі в суспільстві, сенсу особистої та соціальної активності.

В результаті вивчення дисципліни «ФІЛОСОФІЯ» здобувачі освіти повинні:

знати:

- основний зміст, категоріальний апарат і значення філософії;
- основні періоди розвитку історії світової філософії;
- час і передумови виникнення філософських парадигм;
- основних представників історії філософської думки;
- провідні філософські напрямки, школи та їх вчення;

вміти:

- розрізняти особливості вчень філософських шкіл і представників філософської думки;
- аналізувати смисли основних філософських концепцій та тексти європейської та української традицій, спираючись на історію філософських вчень;
- формувати власну філософську позицію зі світоглядних питань;
- якісно опрацьовувати вибрані уривки філософських першоджерел.

3. Програма навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Філософія» призначена для вивчення здобувачами першого (бакалаврського) вищої освіти. Зміст дисципліни спрямований на вивчення історії виникнення, становлення та розвитку філософських систем, формування світогляду, надання можливостей ознайомитись із класичними та посткласичними проблемами філософського осягнення дійсності та основним категоріальним апаратом сучасної філософської парадигми, допомогти людині у виробленні світоглядної орієнтації, усвідомлення свого місця та ролі в суспільстві, сенсу соціальної та особистої активності. Програма дисципліни спрямована на підготовку майбутніх фахівців, які зможуть критично мислити; розрізняють особливості вчень філософських шкіл і представників філософської думки; аналізують смисли основних філософських концепцій та тексти європейської та української традицій, спираючись на історію філософських вчень; мають власну філософську позицію зі світоглядних питань; якісно опрацьовують вибрані уривки філософських першоджерел. Навчальна програма розроблена на основі наукових досягнень вітчизняних та зарубіжних філософів, культурологів, аналітиків сучасного суспільства тощо. Особливістю є те, що курс «ФІЛОСОФІЯ» розглядається як світоглядний та забезпечує фундамент професійної підготовки майбутніх високопрофесійних фахівців – патріотів, громадян, інноваторів та професіоналів.

Змістовий модуль 1. Генеза філософських систем в історичній цивілізаційній динаміці

Тема 1. Вступ до курсу. Філософія як теоретична основа світогляду

Предмет, завдання, візії та методологія дисципліни, її синергетичний та світоглядний статус. Роль та значення філософії в процесі самопізнання. Співвідношення філософії та світогляду. Світогляд як форма самовизначення людини і як духовно-практичний спосіб освоєння світу. Основні структурні елементи світогляду. Історичні світоглядні системи: космоцентрична, теоцентрична, антропоцентрична. Історичні типи світогляду: міфологічний, релігійний, філософський, науковий. Філософія – теоретична основа світогляду.

Предмет філософії та коло філософських роздумів. Структура філософського знання.

Філософія як складова частина духовної культури. Співвідношення філософії, науки та релігії. Основні функції філософії.

Тема 2. Антична та східна філософія

Філософія Стародавньої Греції. Характерні риси західної парадигми філософії. Докласичний період: натурфілософія – Мілетська школа, Геракліт, Піфагор. Становлення античної діалектики. Філософські ідеї Емпедокла, Анаксагора, Демокріта. Софісти. Класичний еллінізм: Сократ, Платон, Арістотель. Філософія Платона: теорія ідей, космологія, вчення про душу, теорія ідеальної держави. Логіка і методологія Арістотеля. Вчення про причини та початок буття і знання. Арістотель – засновник формальної логіки. Логіка –

наука про правильне мислення. Логіка і мова. Зміст та форма мислення. Основні ознаки правильного мислення: визначеність, послідовність, несуперечність і доказовість. Поняття про логічний закон. Значення основних законів /принципів/ логіки для правильного мислення. Закон тотожності. Закон несуперечності. Закон виключеного третього. Закон достатньої підстави. Дотримання законів логіки – необхідна умова досягнення істини в пізнанні. Використання законів логіки вчителем в освітньому процесі. Методологічна функція основних законів логіки. Поняття про закони і принципи діалектичної логіки. Криза класичної античної філософії. Епікуреїзм, стоїцизм, скептицизм. Римська класична філософія. Неоплатонізм.

Філософія стародавньої Індії. Ортодоксальні та неортодоксальні школи. Буддизм. Філософія стародавнього Китаю. Даосизм та конфуціанство.

Тема 3. Філософія Середньовіччя, Відродження та Просвітництва

Середньовічна західноєвропейська філософія. Характерні риси середньовічної філософії. Період патристики. Августин Блаженний. Схоластика. Полеміка про універсали. Реалізм і номіналізм. Фома Аквінський.

Західноєвропейський Ренесанс. Натурфілософія епохи Відродження. Гуманістичний характер філософії епохи Відродження. Реформація. Філософські погляди М. Кузанського, Дж. Бруно, Н. Коперника. Е. Роттердамський, Т. Мор, Т. Кампанелла, Н. Макіавелі.

Філософія Нового часу. Методологія і гносеологія як пріоритетні напрямки. Проблема методу наукового пізнання.

Філософія емпіризму: Ф. Бекон, Т. Гоббс, Дж. Локк. Філософія раціоналізму: Р. Декарт, Б. Спіноза, Г. Лейбніц. Філософське обґрунтування нової картини світу. Механістичний характер філософії XVIII ст. Кордоцентризм Б. Паскаля. Суб'єктивний ідеалізм Дж. Берклі і Д. Юма.

Основні риси світогляду Відродження. Натурфілософія Відродження та її сучасне значення. Соціально-політичні ідеї Відродження (Н.Макіавеллі, Т.Мор, Т.Кампанелла). Вчення про субстанцію та матерію. Механістична картина світу.

Раціоналізм та механістичний матеріалізм епохи Просвітництва. Просвітницьке трактування людини.

Тема 4. Німецька класична філософія. Сучасна зарубіжна філософія та філософська думка в Україні.

Класична німецька філософія. Історичні передумови формування німецької філософії. Філософські погляди І. Канта. Філософія людського «Я» Й.Г. Фіхте. Ідеалізм Ф.В. Шеллінга. Філософія абсолютної ідеї Г.В.Ф. Гегеля. Антропологічний матеріалізм Л. Фейербаха.

Марксистська філософія. Спорідненість філософії К. Маркса з поглядами Г.В.Ф. Гегеля та Л. Фейербаха. Соціальна теорія К. Маркса. Відчуження і його форми. Комунізм і «казармений комунізм». Творчість Ф. Енгельса. І. Плеханов. Ленінський період розвитку марксистської

філософії. Відмінність між філософією та наукою. Класифікація наук. Завдання філософії. Аналіз наукової методології та пошук принципів перевірки знань на істинність. Історія науки та обґрунтування моделей і механізмів розвитку наукового знання. Прагматизм.

Перегляд класичної моделі світорозуміння. Ірраціоналістичне переосмислення класичної моделі світорозуміння А. Шопенгауером. «Філософія життя»: формування нової філософської парадигми (Ф. Ніцше, А. Бергсон).

Специфіка людського буття, його призначення. Свідоме та несвідоме: пошук структури людської психіки. Філософські проблеми психоаналізу. Концепція безсвідомого З. Фрейда. Фрейдомарксизм Е. Фрома. Архетипи: вчення про колективне безсвідоме К.Г. Юнга.

Феноменологічний метод Е. Гусерля. Поняття феномена. Феноменологічна редукція і феноменологічний досвід. Феноменологічна концепція «Я», конститування іншого «Я». «Життєвий світ» як інтенціональний корелят буття.

Екзистенціалізм. Основна проблематика. С. К'єркегор – засновник екзистенційної філософії. Онтологія М. Хайдегера. «Бунт» і «абсурд» у філософії А. Камю. Вчення про особистість Ж.-П. Сартра. Філософія історії К. Ясперса.

Перегляд класичної моделі світорозуміння. Ірраціоналістичне переосмислення класичної моделі світорозуміння А. Шопенгауером. «Філософія життя»: формування нової філософської парадигми (Ф. Ніцше, А. Бергсон).

Герменевтична методологія пізнання. Історія герменевтики. Поняття герменевтичного кола в історії філософії (Ф. Шлейєрмахер, В. Дільтей, М. Шелер, М. Хайдеггер, Г. Гадамер, К. Апель, П. Рікьор).

Проблема раціональності гуманітарного пізнання. Розуміння як методологічна процедура гуманітарного пізнання. Проблема інтерпретації культурних феноменів. Явне і неявне знання. Особистісне знання. Проблеми соціального проектування. Зміна світоглядних засад функціонування суспільства. Потоки соціальної інформації і проблема упорядкування поведінкових і пізнавальних характеристик соціальних груп.

Філософія модерну і постмодерну. Постпозитивізм та аналітична філософія. Структуралізм та постструктуралізм. Методи емансипації свідомості: герменевтичне коло Г. Гадамера, деконструкція Ж. Дерріди, негативна діалектика Т. Адорно, епістемологія М. Фуко.

Розвиток української філософії. Характерні риси української ментальності. Філософські роздуми Києво-Руської доби. Філософія XVI-XVIII ст. Г. Сковорода. Філософія XIX-XX ст. П. Юркевич, М. Драгоманов, М. Костомаров, П. Куліш, О. Потебня.

Змістовий модуль 2. Буття світу та людини в ньому

Тема 5. Онтологія. Світ як матеріальна система

Філософський сенс категорії буття. Типи онтології: реалізм, матеріалізм, ідеалізм, монізм, дуалізм, плюралізм. Буття людське та позалюдське. Буття і небуття. Буття і суще. Буття і субстанція. Буття і реальність. Реальність об'єктивна і суб'єктивна.

Матерія як філософська категорія. Історичний розвиток філософських тлумачень матерії. Єдність матерії і руху. Природа як сукупність об'єктивних умов існування людини. Основні форми природного буття. Філософський сенс категорії світу, Проблема єдності та багатомірності світу.

Простір і час як форми існування світу. Субстанційна, релятивна та суб'єктивістська концепції простору і часу. Соціальний простір і час.

Тема 6. Проблема свідомості

Свідомість як гносеологічний, онтологічний та соціологічний феномен. Природні та соціально-історичні засади свідомості. Свідомість і психіка. Свідомість і самосвідомість (свідомість і особистість). Рефлексивність, свобода та творчість – ознаки свідомої життєдіяльності. Пізнавальна, оцінююча, цілепокладаюча та мотиваційна функції свідомості.

Акт свідомості та предмет свідомості. Інтуїція, уява, творчість. Мислення і мова, мовний символізм буття. Проблема ідеального.

Відмінність індивідуальної свідомості від суспільної. Структура суспільної свідомості. Ментальність.

Тема 7. Гносеологія та епістемологія

Пізнання як вимір людського буття та спосіб самоствердження людини. Теорія пізнання (гносеологія) в системі філософського знання. Основні принципи теорії пізнання. Історичні концепції пізнання. Пізнання як процес цілеспрямованого, соціально-детермінованого відтворення дійсності в свідомості людини. Механізми соціокультурної детермінації пізнавальної діяльності. Суб'єкт та об'єкт пізнання, їх взаємозв'язок.

Чуттєве і раціональне, емпіричне і теоретичне, абстрактне і конкретне в пізнанні. Пізнання і творчість. Логіка наукового дослідження та її етапи (проблема, факт, гіпотеза, концепція, теорія, ідея як форми систематизації знання).

Пізнання і знання. Проблема істини, істина як процес (істина об'єктивна і суб'єктивна, абсолютна і відносна). Знання. Відмінність науки і філософії. Ознаки наукового знання. Наукова раціональність та її типи. Методологія науки.

Тема 8. Антропологія. Природа і людина

Поняття природи. Тлумачення природи в різні історичні епохи. Особливості сучасного ставлення до природи. Відмінність живого і неживого. Теорії походження життя. Структура живої природи. Особливості взаємодії

людини і природи. Філософія техніки. Визначення техніки, її переваги та недоліки. Біоетика, принципи та рівні. Діяльність та еволюція поглядів Римського клубу. Глобальні проблеми сучасності, їх класифікація. Футурологія, методи прогнозування майбутнього.

Унікальність та універсальність феномену людини в світі. Фактори та рушійні сили антропосоціогенезу. Проблема сутності та існування людини. Природні, соціальні та духовні виміри людського буття. Свобода, творчість, відповідальність як ознаки людського буття.

Особистість як соціокультурна форма індивідуального буття. Історичні типи особистості. Кінечність індивідуального існування людини. Життя і смерть у духовному досвіді людства.

Тема 9. Сучасний VUCA-світ. Українське суспільство. Філософський аналіз суспільства

Соціальна філософія в системі філософського знання. Природа соціально-філософського знання та етапи його історичного розвитку. Специфіка соціального пізнання.

Основні підходи до розуміння суспільства. Натуралістичні концепції суспільства. Концепції соціопсихологічні: теорія соціальної дії (М. Вебер, Т. Парсонс). Теорія предметної дії (К. Маркс).

Праця і виробництво в життєдіяльності людей. Поняття суспільного виробництва. Види суспільного виробництва. Спосіб виробництва. Особливості виробництва в інформаційному суспільстві.

Формаційний та цивілізаційний підходи до аналізу суспільства та їх значення для розвитку соціального пізнання. Єдність та багатоманітність історичного процесу. Проблема побудови теоретичних моделей суспільства. Витлумачення розвитку суспільства як природно-історичного процесу зміни суспільно-економічних формацій (К. Маркс), соціальних систем (Т. Парсонс), стадій економічного росту (У. Ростоу), типів культур (М. Вебер). Проблема первинних і вторинних рівнів суспільного життя. Сфери життєдіяльності суспільства.

Поняття соціальної структури суспільства. Соціальна структура традиційного, індустріального та інформаційного суспільства. Соціальні групи, їх типологія і динаміка їх сучасного розвитку. Класово-групова структура індустріального суспільства. Теорії соціальної стратифікації і соціальної мобільності (П. Сорокін, Т. Парсонс).

Історичний генезис етнічних спільностей: рід, плем'я, народність, нація. Поняття етносу. Раса та етнос. Роль природного фактора в утворенні і розвитку етносу. Національна психологія. Історичні типи етнічних спільностей людей. Природа сучасних етнічних процесів.

Тема 10. Філософія культури. Філософське підґрунтя української культури. Аксиологія.

Культура як об'єкт філософського аналізу. Культура як спосіб людського буття. Багатомірність культур і цивілізацій. Система культури: принципи, елементи, структура. Людиномірна сутність культури. Культура як інобуття людського духу. Внутрішня культура і культура спілкування. Діалоговий характер культури.

Цінності в системі культури. Цінності як визначальна характеристика людського буття, Людина в системі цінностей. Структура цінностей. Цінності як ядро духовного світу людини. Проблема суб'єктивного вибору. Компоненти ціннісного вибору: переживання, потреби, емоції, віра, воля, ідеал. Цінність буття і життєвий смисл.

Життя – єдиний критерій і умова існування будь-яких інших цінностей. Цінності як чинник спрямованості потреб, інтересів і емоційних переживань. Способи обґрунтування цінностей: релігійно-містичний (одкровення); раціонально-логічний (пояснення й доведення); емоційно-образний; життєво-практичний (особистісний зразок).

Цінності як регулятор поведінки людини: нормотворча природа людських взаємин. Вираження змісту цінностей у формі вимог, принципів і символів. Основні типи цінностей, здатних наповнити смислом індивідуальне людське буття. Цінності творчості. Цінності переживання. Цінності відношення (В. Франкл). Функції цінностей. Цінності та ціннісні орієнтації.

Цінності як регулятор поведінки людини: нормотворча природа людських взаємин. Вираження змісту цінностей у формі вимог, принципів і символів. Основні типи цінностей, здатних наповнити смислом індивідуальне людське буття. Цінності творчості. Цінності переживання. Цінності відношення (В. Франкл). Функції цінностей.

Визначення поняття цінності. Співвідношення понять «цінність», «потреба», «ідеал». Специфічні риси буття цінностей. Класифікація цінностей. Аксиологія. Кант та неокантіанство про проблему цінностей. Ціннісні орієнтації та їх історичні типи. Цінності історії та цінності людського існування. Проблема співвідношення добра і зла в історії.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин							
	Денна форма				Заочна форма			
	усього	у тому числі			усього	у тому числі		
		л.	пр.	с.р.		л.	пр.	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Змістовий модуль 1.								
Генеza філософських систем в історичній цивілізаційній динаміці								
Тема 1. Філософія як теоретична основа світогляду	10	2	2	6	11	2	1	8
Тема 2. Антична та східна філософія	8	2	0	6	8	0	0	8
Тема 3. Філософія Середньовіччя, Відродження та Просвітництва	8	2	0	6	8	0	0	8
Тема 4. Німецька класична філософія. Сучасна зарубіжна філософія та філософська думка в Україні	12	4	2	6	9	1	0	8
Разом за змістовим модулем 1	38	10	4	24	36	3	1	32
Змістовий модуль 2.								
Буття світу та людини в ньому								
Тема 5. Онтологія. Світ як матеріальна система	10	2	2	6	9	1	0	8
Тема 6. Проблеми свідомості	8	2	0	6	8	0	0	8
Тема 7. Гносеологія та епістемологія	8	2	0	6	9	1	0	8
Тема 8. Антропологія. Природа та людина	8	2	0	6	10	0	0	10
Тема 9. Сучасний VUCA-світ. Філософський аналіз суспільства. Українське суспільство	10	2	2	6	10	1	1	8
Тема 10. Філософія культури. Філософське підґрунтя української культури. Аксіологія	8	2	0	6	8	0	0	8
Разом за змістовим модулем 2	52	12	4	36	54	3	1	50
Всього годин	90	22	8	60	90	6	2	82

Примітка. Теми лекційних та практичних занять можуть варіюватися у відповідності до фахових вподобань викладача.

5. Теми лекційних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Змістовий модуль 1.		
Генеza філософських систем в історичній цивілізаційній динаміці		
1	Тема 1. Філософія як теоретична основа світогляду	2/2
2	Тема 2. Антична та східна філософія	2/0
3	Тема 3. Філософія Середньовіччя, Відродження та Просвітництва	2/0
4	Тема 4. Німецька класична філософія. Сучасна зарубіжна філософія та філософська думка в Україні	4/1
Змістовий модуль 2.		
Буття світу та людини в ньому		
1	Тема 5. Онтологія. Світ як матеріальна система	2/1
2	Тема 6. Проблеми свідомості	2/0
3	Тема 7. Гносеологія та епістемологія	2/1
4	Тема 8. Антропологія. Природа та людина	2/0
5	Тема 9. Сучасний VUCA -світ. Філософський аналіз суспільства. Українське суспільство	2/1
6	Тема 10. Філософія культури. Філософське підґрунтя української культури. Аксиологія	2/0
Всього годин		22/6

6. Теми практичних занять

У ході підготовки до практичних занять здобувачеві освіти потрібно обов'язково ознайомитися із вказаною літературою. З метою більш поглибленого вивчення курсу рекомендується ознайомитися з останніми науковими публікаціями з певної тематики.

Практичні заняття передбачають послідовність підготовки до них і певний порядок проведення. За теоретичними питаннями здобувачі освіти готують доповіді та повідомлення. Виступи слід ілюструвати посиланнями на джерельну базу. У подальшому вони обговорюються групою.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Змістовий модуль 1.		
Гене́за філософських систем в історичній цивілізаційній динаміці		
1	Тема 1. Філософія як теоретична основа світогляду	2/1
2	Тема 4. Німецька класична філософія. Сучасна зарубіжна філософія та філософська думка в Україні	2/0
Змістовий модуль 2.		
Буття світу та людини в ньому		
1	Тема 5. Онтологія. Світ як матеріальна система	2/0
2	Тема 9. Сучасний VUCA-світ. Філософський аналіз суспільства. Українське суспільство	2/1
Всього годин		8/2

7. Самостійна робота

Самостійна робота здобувачів освіти – це сукупність різноманітних навчальних прийомів і дій, за допомогою яких здобувачі освіти самостійно закріплюють і поглиблюють раніше набуті теоретичні знання, практичні навички й уміння, а також оволодівають новими. Вона має надзвичайно важливе значення для формування й удосконалення знань, мислення й переконань. Тому цей метод є внутрішньою основою будь-якого іншого методу навчання і необхідною передумовою дидактичного зв'язку різних методів навчання між собою. Сучасні освітні процеси і науково-технічний прогрес роблять метод самостійної роботи одним із основних.

При цьому самостійна робота є одним із головних елементів освітнього процесу за заочною формою.

Більшу частину матеріалу робочої програми дисципліни здобувач освіти заочної форми навчання вивчає самостійно в міжсесійний період. Також у міжсесійний період здобувачам освіти надається можливість отримувати консультації НПП за графіком, що встановлюється кафедрою.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Змістовий модуль 1. Генеza філософських систем в історичній цивілізаційній динаміці		
1	Тема 1. Філософія як теоретична основа світогляду	6/8
2	Тема 2. Антична та східна філософія	6/8
3	Тема 3. Філософія Середньовіччя, Відродження та Просвітництва	6/8
4	Тема 4. Німецька класична філософія. Сучасна зарубіжна філософія та філософська думка в Україні.	6/8
Змістовий модуль 2. Буття світу та людини в ньому		
1	Тема 5. Онтологія. Світ як матеріальна система	6/8
2	Тема 6. Проблеми свідомості	6/8
3	Тема 7. Гносеологія та епістемологія	6/8
4	Тема 8. Антропологія. Природа та людина	6/10
5	Тема 9. Сучасний VUCA -світ. Філософський аналіз суспільства. Українське суспільство	6/8
6	Тема 10. Філософія культури. Філософське підґрунтя української культури. Аксиологія	6/8
Всього годин		60/82

8. Індивідуальні завдання

Вимоги до оформлення:

Індивідуальні завдання становлять основу самостійної роботи здобувачів освіти, передбачені до кожної теми й можуть бути підготовлені у вигляді реферату. Обсяг реферату визначається специфікою досліджуваного питання і змістом матеріалів (документів), їх науковою цінністю та практичним значенням. Оптимальний обсяг реферату складає 8-10 сторінок. Реферат має відповідати вимогам до оформлення рукопису кваліфікаційної роботи: вступ і висновки в сумі не повинні перевищувати 20% від її загального обсягу; текст друкується через 1,5 інтервали на одній сторінці стандартного аркуша з такими полями: ліве – 30 мм, праве – 15 мм, верхнє – 20 мм, нижнє – 20 мм; усі сторінки нумеруються: загальна нумерація починається з титульного листа, порядковий номер на ньому не ставиться.

На титульному листі реферату вказуються: офіційна назва закладу освіти; прізвище та ініціали автора реферату; повна назва теми; прізвище та ініціали керівника; місто, де знаходиться заклад освіти та рік написання реферату. Після титульного листа подається зміст реферату з точною назвою кожного розділу (параграфу) і вказуванням його сторінок.

Список використаних джерел складається з дотриманням

загально визнаних вимог до робіт, що готуються до друку. До списку використаних джерел мають бути включені лише безпосередньо використані в рефераті праці в алфавітному порядку авторів. Монографії і збірники, що не мають на титульному аркуші прізвища автора, включаються до загального списку за алфавітним розміщенням заголовку.

Орієнтовна тематика рефератів

1. Ідея «коперніканського перевороту» в філософії І. Канта та її сучасне значення.
2. Принцип активізму у філософії Г.В. Фіхте.
3. Антропологічні та соціальні ідеї Г.В.Ф. Гегеля.
4. Філософія Л. Фейєрбаха та її вплив на європейську філософію.
5. Вихідні засади некласичної філософії.
6. Концепція переоцінки цінностей у філософії Ф. Ніцше.
7. Ф. Ніцше та ніцшеанці.
8. Персоналізм як напрямок філософії ХХ ст.
9. Провідні напрями релігійної філософії ХХ ст.
10. Філософські ідеї українських гуманістів та їх сучасне значення.
11. Філософсько-світоглядні ідеї В.І. Вернадського.
12. Світогляд і філософія як форми людського самовизначення у світі.
13. Особливості історичного зародження філософії. Філософія і міфологія.
14. Роль філософії в індивідуальному розвитку людини.
15. Філософсько-світоглядне бачення проблеми «захід-схід» в її сучасному окресленні.
16. Впливи античної філософії на розвиток української філософської думки та культури.
17. Феномен античної філософії в європейській історії.
18. Життя та філософська діяльність Сократа.
19. Основні причини зміни світоглядних орієнтирів при переході від античності до середньовіччя.
20. Сучасне значення провідних ідей патристики.
21. Провідні ідеї розвиненої схоластики та їх історичне значення.
22. Провідні ідеї ренесансного гуманізму.
23. Сутність та причини утвердження механістичного світогляду в Європі Нового часу.
24. Антропологічні та соціальні ідеї в філософії Нового часу.
25. Якісні відмінності суспільної історії від природних процесів.
26. Філософія історії про засади історичних процесів.
27. Поняття суб'єкта історії.
28. Роль історичної пам'яті у здійсненні історичного процесу.
29. Поняття соціальних якостей, умови та причини їх виникнення.
30. Системний характер організації суспільного життя.
31. Роль ідеології в суспільному житті.
32. Місце та роль традицій у духовному житті суспільства.

33. Чи існує прогрес в культурі?
34. Діалог культур як суттєва характеристика культурно-історичного процесу.
35. Людські виміри проблеми буття.
36. Сучасна наука про рівні та форми виявлення буття.
37. Сучасна космологія та квантова механіка про світобудову.
38. Проблеми і складнощі наукового вивчення свідомості.
39. Свідомість і самосвідомість.
40. Ідеальне в змісті свідомості.
41. Ієрархічна будова характеристик та проявів людського буття.
42. Проблема людського безсмертя: різні виявлення та аспекти.
43. Людина в пошуках сенсу буття та власного життя.
44. Людське спілкування як екзистенціальне явище.
45. Чи приречена людина на пізнання?
46. Істина та життєва правда.

Індивідуальна навчально-дослідна робота (навчальний проєкт)

Індивідуальна навчально-дослідна робота (ІНДР) є видом позааудиторної індивідуальної діяльності здобувача освіти, результати якої використовуються у процесі вивчення програмового матеріалу навчальної дисципліни.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ) з курсу – це вид науково-дослідної роботи здобувача освіти, яка містить результати дослідницького пошуку, відображає певний рівень його навчальної компетентності.

Мета ІНДЗ: самостійне вивчення частини програмового матеріалу, систематизація, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань із навчального курсу, удосконалення навичок самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

Зміст ІНДЗ: завершена наукова робота, у даному разі – публікація власної статті – у межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь та навичок, отриманих під час лекційних та практичних занять і охоплює декілька тем або весь зміст навчального курсу.

Види ІНДЗ, вимоги до них та оцінювання:

підготовка есе та виступ на студентській конференції (охоплює весь зміст навчального курсу) – 20 балів.

Критерії оцінювання ІНДЗ (есе)

№ з/п	Критерії оцінювання роботи	Максимальна кількість балів за кожним критерієм
1.	Обґрунтування актуальності, відповідність змісту темі есе	5 балів
2.	Лаконічність, аргументованість, переконливість	3 бали
3.	Оригінальність	5 балів
4.	Аналіз проблеми, суб'єктивна авторська позиція (розкриття проблеми та авторського світогляду особистості)	4 бали
6.	Дотримання вимог щодо технічного оформлення роботи	3 бали
Разом		20 балів

Оцінка за ІНДЗ: шкала оцінювання національна та ECTS

Оцінка за 100-бальною системою		Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
16 – 20 та більше	відмінно	5	A	відмінно
8 – 15	добре	4	BC	добре
3 – 7	задовільно	3	DE	задовільно
0 – 2	незадовільно	2	FX	незадовільно з можливістю повторного виконання

Методи навчання

Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

1. За джерелом інформації:

– *словесні*: лекція із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій (презентація PowerPoint), семінари (відеосемінар), пояснення, розповідь, бесіда, дебати (круглий стіл);

– *наочні*: спостереження, ілюстрація, демонстрація (відвідування видавництва);

– *практичні*: вирішення проблемних ситуацій, дослідницькі роботи, порівняльний аналіз.

2. За логікою передачі і сприйняття навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

3. За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові,

дослідницькі.

4. За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота здобувача освіти з книгою, Інтернетом; виконання індивідуальних завдань.

Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

Стимулювання інтересу до навчання: навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо); опора на життєвий досвід; стимулювання обов'язку і відповідальності в навчанні; SWOT-аналіз, метод «ПРЕС», різні інтерактивні вправи, групова робота.

Інклюзивні методи навчання

1. Методи розвитку світоглядної свідомості: бесіда, диспут, лекція, приклад, пояснення, переконання.

2. Метод організації діяльності та розвитку суспільної поведінки особистості: вправи, демонстрація, адаптаційні ситуації, приклад.

3. Методи мотивації та стимулювання: вимога, думка інших.

4. Метод самовиховання: самопізнання, само оцінювання, саморегуляція.

5. Методи соціально-психологічної допомоги: психологічне консультування, стимуляційні ділові ігри.

6. Спеціальні методи: патронат, супровід, медіація.

10. Методи контролю

Система поточного і підсумкового контролю

Форми й методи поточного контролю

Форми поточного контролю	Методи поточного контролю
Контроль на семінарських заняттях	<ul style="list-style-type: none"> • Вибіркове усне опитування; • Фронтальне усне опитування; • Опитування за тестовими завданнями; • Письмова робота.
Контроль на лекції	<ul style="list-style-type: none"> • Вибіркове експрес-опитування; • Наявність конспектів та якість їх ведення

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Предмет і метод філософії. Особливості філософського пізнання світу.
2. Сутність основного філософського питання.
3. Філософія – теоретична основа світогляду. Історичні типи світогляду: міфологічний, релігійний, науковий.
4. Рівні світогляду: світовідчуття, світосприйняття та світорозуміння.
5. Розділи філософії, її методологічний та синергетичний статус.
6. Поняття онтології, її типи: матеріалізм, ідеалізм, монізм, дуалізм, плюралізм.
7. Категорія буття. Форми та рівні буття. Буття і небуття.
8. Поняття субстанції як першооснови світу.
9. Проблема субстанції в античній філософській спадщині.
10. Філософське розуміння та визначення поняття «матерія».
11. Основні етапи формування науково-філософського розуміння поняття «матерія».
12. Філософське розуміння поняття «світ».
13. Рух як спосіб існування матерії. Його властивості та основні форми.
14. Простір і час як форми існування матерії. Їхні особливості.
15. Буття матеріальне та ідеальне.
16. Теорії походження свідомості. Відображення. Форми відображення.
17. Свідомість і мислення. Проблема ідеального.
18. Структура свідомості. Проблема несвідомого.
19. Теорія несвідомого З. Фрейда.
20. Свідомість і мова.
21. Суспільна свідомість та її структура.
22. Соціально-практична природа пізнання. Суб'єкт та об'єкт пізнання, їх взаємообумовленість.
23. Гностицизм та агностицизм.
24. Гносеологічні теорії у філософії: емпіризм, сенсуалізм, раціоналізм, інтуїтивізм, скептицизм.
25. Проблема істини в науці та філософії. Критерії істинності.
26. Походження життя та людини. Жива і нежива природа.
27. Людина як індивід, індивідуальність, особистість.
28. Діяльність як спосіб суспільного буття людини. Ознаки діяльності.
29. Смысл життя. Феномен смерті та безсмертя.
30. Метафізика та діалектика як альтернативні способи філософствування.
31. Діалектика як теорія розвитку.
32. Діалектика як метод, система принципів, законів та категорій.
33. Філософський зміст категорій «річ», «властивість», «якість», «кількість», «міра».
34. Закони діалектики.
35. Сутність закону переходу кількісних змін у якісні і навпаки.

36. Поступовість і стрибок як вираження неперервності та перервності у розвитку.
37. Поняття прогресу та регресу у розвитку людства.
38. Форми прояву закону переходу кількісних змін у якісні й навпаки.
39. Світоглядне значення закону єдності й боротьби протилежностей.
40. Поняття діалектичного протиріччя. Тотожність, відмінність, єдність і боротьба.
41. Сутність закону єдності і боротьби протилежностей.
42. Форми протиріч. Антагоністичні та неантагоністичні.
43. Сутність поняття «розвиток».
44. Зміст категорії «діалектичне заперечення».
45. Сутність закону заперечення заперечення.
46. Проблема циклічності розвитку.
47. Категорії визначеності: одиничне, загальне, особливе.
48. Категорії визначеності: форма, зміст, сутність, явище.
49. Категорії обумовленості: причина і наслідок, випадковість і необхідність.
50. Категорії обумовленості: можливість і дійсність.
51. Категорії цілісності: система, елемент, структура, ціле, частина.
52. Методологія наукового дослідження. Емпіричні та теоретичні методи.
53. Загальнонаукові емпіричні методи пізнання.
54. Загальнонаукові теоретичні методи пізнання.
55. Синергетика, її можливості у розумінні сучасного світу.
56. Феноменологія.
57. Герменевтика та її можливості у пізнанні світу.
58. Поняття соціуму. Основні підходи до розуміння суспільства.
59. Зміст формаційного та цивілізаційного підходів до аналізу суспільства.
60. Індустріальне та постіндустріальне суспільство: специфічні риси та особливості функціонування.
61. Визначення поняття «культура». Ознаки культури.
62. Множинність тлумачень поняття «цивілізація». Співвідношення культури і цивілізації.
63. Аксиологія як розділ філософії.
64. Поняття цінностей, їхня класифікація та місце в житті суспільства.
65. Місце і роль дружби в житті людини.
66. Дружба за назвою і дружба за покликанням. Класифікація видів дружби (друг, товариш, приятель).
67. Моральний кодекс дружби.
68. Любов у світі природи, суспільства і людини.
69. Класифікація видів любові. Теорії і культури любові.
70. Визначення і структурні компоненти щастя.
71. Поняття «громадянське суспільство».
72. Ієрархія цінностей.

73. Історичні типи ціннісних орієнтацій.
74. Філософія техніки та культури.
75. Філософська думка Київської Русі.
76. Вчення про три світи Г. Сковороди.
77. Філософія сродної праці Г. Сковороди.
78. Моральні авторитети України: М. Попович, В. Чорновіл та інші.
79. Релігія у соціокультурному розвитку суспільства.
80. Релігійна карта світу.
81. Релігійна карта України. Проблема міжконфесійних взаємин.
82. Філософія освіти.
83. Філософія історії.
84. Філософія права.
85. Етика як галузь філософії.
86. Поняття моралі та моральності.
87. Естетика та її категорії.
88. Логіка як філософська наука про закони правильного мислення.
89. Закони правильного мислення.
90. Основні логічні форми: поняття, судження, умовивід.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Значення оцінки ECTS	Оцінка за національною шкалою	
			для екзамену, курсового проєкту (роботи), практики	для заліку
90-100	A	відмінно	відмінно	зараховано
82-89	B	дуже добре	добре	
74-81	C	добре		
64-73	D	задовільно	задовільно	
60-63	E	достатньо		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним курсом	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

10. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA-/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>.

Підручники та навчальні посібники:

1. Вступ до філософії : навч.-метод. посіб. з курсу «Філософія» для студентів усіх спец. і форм навчання / [І. В. Владленова та ін.] ; Нац. техн. ун-т «Харків. політехн. ін-т». Харків : Вид-во Іванченка І. С., 2018. 185 с.
2. Горський В. Історія української філософії [Текст]: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. С. Горський, К. В. Кислюк. К. : Либідь, 2004. 488 с.
3. Лісовський П.М., Лісовська Ю.П. Політико-правова філософія: навчальний посібник. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2022. 192 с.
4. Лісовський П.М., Лісовська Ю.П. Філософія науки: військово-промислові інновації: навч. посібник. К.: Університет «Україна», 2022. 192 с.
5. Лісовський П.М., Лісовська Ю.П. Світова філософія поствоєнного часу: навч. посібник. К.: Видавництво Ліра-К, 2022. 472 с.
6. Лісовський П.М., Лісовська Ю.П. Поствоєнна Україна: квантова філософія та захист мирного неба: навч. посібник. К.: Університет «Україна», 2022. 168 с.
7. Лісовський П.М., Лісовська Ю.П. Філософія фундаментальних знань: війна у мирі та мир у війні: навч. посібник. К.: Видавництво Ліра-К, 2023. 370 с.
8. Лісовський П.М., Лісовська Ю.П. Філософія кіберсучасності: екологічна радіохімія та воєнне середовище: навч. посібник. К.: Університет «Україна», 2023. 92 с.
9. Основи філософських знань. Підручник. Для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня – молодший спеціаліст. / В.А. Буслинський, П.І. Скрипка. За ред. В.А.Буслинського. Львів : «Новий Світ - 2000», 2011. 352 с.
10. Петрушенко, В. Л. Філософія [Текст] : навч. посіб. У 2 ч. Світова філософія, фундаментальні проблеми філософії. Релігієзнавство, етика та естетика, логіка / В. Л. Петрушенко. Львів : Новий Світ-2000, 2012. 647 с.: іл. (Серія «Вища освіта в Україні»).
11. Практична філософія науки [= Practical philosophy of science : [зб. наук. пр.] / Ірина Добронравова ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Суми : Університетська книга, 2017. – 351 с.
12. Сичевська-Возняк О.М., Сільвестрова О.Ю. Філософія : Електронний навчальний посібник / О.М. Сичевська-Возняк, О.Ю. Сільвестрова. – Луцьк: ЛНТУ, 2019.
13. Сичевська-Возняк О.М., Сільвестрова О.Ю. Філософія [Текст] : Навчальний посібник / О.М. Сичевська-Возняк, О.Ю. Сільвестрова. Луцьк: ЛНТУ, 2018. 189 с.
14. Філософія [Текст] : навч. посіб. / [В. Л. Петрушенко та ін.] ; Нац. ун-т «Львів. політехніка». 2-ге вид., допов. і переробл. – Л.: Вид-во Львів.

- політехніки, 2013. Ч. 1 : Історія світової філософії. 2013. 170 с.
15. Філософія [Текст] : навч. посіб. / за ред. І. Ф. Надольного ; Л. В. Губерський, І. Ф. Надольний, В. П. Андрущенко [та ін.]. 8-ме вид., стер. К.: Вікар, 2011. 456 с. (Серія «Вища освіта ХХІ століття»).
16. Філософія [Текст] : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2018. 430 с.
17. Філософія в тестах: навч. посіб. / [В. О. Чернієнко та ін.] ; Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т». Харків : ХАІ, 2018. 219 с.
18. Філософія [Текст] : [баз.] підруч. для студентів ВНЗ / [Л. В. Губерський та ін.]. Вид. 2-ге, перероб. і допов. Харків : Фоліо, 2018. 620, [1] с.
19. Філософія. Кредитно-модульний курс: Навч. посіб. / За ред. Р. О. Додонова, Л. І. Мозгового. – 2-ге вид. – К.: Центр навчальної літератури, 2016. – 456 с.
20. Філософія: Курс лекцій / Бичко І.В., Табачковський В.Г., К., 1994.
21. Філософія: Навч. пос. / за ред. І.Ф. Надольного. К., 1999.

Наукова література:

1. Баумейстер А. Буття і благо: монографія / Андрій Баумейстер. Вінниця: Т. П. Барановська, 2014. 417 с.
2. Гантінгтон С. Захід: унікальність versus універсалізм. *Рижак Л. Філософія як рефлексія духу* : хрестоматія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2015. С. 498-508.
3. Горський В.С. Історія української філософії: Курс лекцій: навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів / В.С. Горський; Міжнародний фонд «Відродження». К. : Наукова думка, 1996. 288 с.
4. Гусев В. І. Історія західноєвропейської філософії XV-XVII ст. : Курс лекцій / В.І. Гусев. К. : Либідь, 1994. 252 с.
5. Історія філософії. Словник / За заг. ред. В.І. Ярошовця. К.: Знання України, 2005. 1200 с.
6. Кремень В.Г. Філософія: мислителі, ідеї, концепції: Підручник / В.Г. Кремень, В.В. Ільїн. К.: Книга, 2005. 528 с.
7. Лісовський П.М. Феноменологія мудрості: духовні пріоритети та імперативи (соціально-філософський контекст): монографія / П.М. Лісовський. – Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2016. – 351 с.
8. Лісовський П.М., Лісовська Ю.П. Філософія війни та миру: монографія. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 258 с.
9. Методично-дидактичний посібник для організації самостійної роботи з курсу «Філософія» для студентів всіх форм навчання, усіх спеціальностей / уклад. О. М. Сичевська-Возняк. Луцьк: Луцький НТУ, 2017. 40 с.
10. Словник основних термінів з філософських дисциплін / Вовк В.М., Кравець В.М., Симон Ю.С., Павлишин О.В. та ін. К.: КНУВС, 2006. 120 с.
11. Татаркевич В. Історія філософії: в 3-х т. / В. Татаркевич. Львів : Свічадо, 1997-1999. Т. 1: Антична і середньовічна філософія. 1997. 456 с. Т. 2:

Філософія Нового Часу до 1830 року. 1999. 352 с. Т. 3: Філософія XIX століття і новітня. 1999. 568 с.

12. Філософія: ідеї, ідеології, персоналії: Ілюстрований енциклопедичний довідник / Укл. Ю. В. Омельченко. К.: Ракша М. О., 2009. 296 с.

13. Філософський енциклопедичний словник / НАН України; Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди / В.І. Шинкарук (голова редкол.). К.: Абрис, 2002. 742 с.

14. Філософський енциклопедичний словник. К.: Абрис, 2002. 742 с.

15. Франк С. Філософія і релігія. *Рижак Л. Філософія як рефлексія духу : хрестоматія.* Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. С. 35–56.

Інформаційні ресурси

Інтернет-ресурси:

1. <https://www.filosof.com.ua/> – Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України.
2. <http://history.org.ua/uk> – Інститут історії України НАН України.
3. <http://ipiend.gov.ua/> – Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України.
4. <https://www.istpravda.com.ua/> – Історична правда.
5. <http://www.memory.gov.ua/> – Український інститут національної пам'яті.
6. <http://www.gntb.n-t.org> – Державна науково-технічна бібліотека України.
7. <http://www.rada.kiev.ua> – Бібліотека Верховної Ради України.
8. <http://www.ukma.kiev.ua> – Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія».
9. www.nbuv.gov.ua – Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського.